

3. Жолнер І. Фінансовий облік за міжнародними стандартами : навч. посіб. / І.Жолнер. – К. : Центр учбової літератури, 2012.– С. 85-134.
4. Косовиць Л. Облік основних засобів за МСФЗ / Л. Косовиць // Головбух. – 2008. –№ 35. – С. 17-23.
5. Міжнародні стандарти фінансової звітності 16 “Основні засоби” [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_014
6. Організація та шляхи вдосконалення обліку та контролю наявності та руху основних засобів [Електронний ресурс]//Бібліофонд. – Режим доступу:<http://bibliofond.ru/view.aspx?id=435009>
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
8. Руденко Л.М.Відмінності в обліку основних засобів за МСБО 16 і П(С)БО 7 [Електронний ресурс]/Л.М.Руденко //Бизнес и налоги. – Режим доступу:<http://biznesinalogi.com/vidminnosti-v-obliku-osnovnix-zasobiv-za-msbo-16-i-psbo-7/>

УДК 658.15:[005.523:664.013]

Ващенко Н.В.,
к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства
Максимович Ю.І.
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені М. Туган-Барановського

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Оборотні активи є однією зі складових ресурсного потенціалу підприємства, стан та ефективність використання яких безпосередньо впливають на ефективність його функціонування.

Специфіка підприємств харчової промисловості пов'язана зі значною матеріаломісткістю продукції, таким чином найбільшу питому вагу у загальному обсязі активів займають саме оборотні активи. Тому раціональне формування складу оборотних активів підприємств харчової промисловості вимагає врахування впливу різноманітних чинників як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. У зв'язку з цим, з'являється об'єктивна необхідність наукового визначення і обґрунтування чинників, які впливають на стан та ефективність використання потенціалу оборотних активів підприємств харчової промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у виявлення та дослідження чинників впливу на стан, формування та ефективність функціонування потенціалу оборотних активів промислових підприємств здійснило багато вчених і фахівців, зокрема: А.А. Оденат [6], О.І. Івасишин, О.М. Зборовська [4], Ю.В. Петленко, І. В. Фесюк [8], С.М. Гоцуляк [2], А. М. Карбовник, О.Ф. Назаренков [5] та інші. Проте, незважаючи на значну кількість праць, присвячених дослідженню чинників, які впливають на функціонування потенціалу оборотних активів, практично відсутні розробки щодо їх сучасної специфіки та особливостей прояву стосовно конкретних галузей національної економіки, у тому числі харчової промисловості. З огляду на це, відсутність всебічних досліджень чинників впливу на забезпеченість оборотними активами харчових підприємств обумовило доцільність даного дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка комплексної класифікації чинників впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення наукових джерел дало змогу систематизувати різні підходи щодо виявлення чинників впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів промислових підприємств, результати яких наведені у таблиці 1.

На основі даних (табл. 1) та проведення експертної оцінки специфіки функціонування потенціалу оборотних активів на підприємствах харчової промисловості нами була запропонована комплексна класифікація чинників впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів саме підприємств харчової промисловості.

Таблиця 1

Погляди авторів щодо чинників впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів підприємства

№	Автори	Перелік чинники впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів
1.	Гоцуляк С.М.[2]	<ul style="list-style-type: none"> - спад виробництва; - погіршення платіжної дисципліни; - вибір джерел фінансування оборотних коштів; - підвищення відсоткових ставок на позиковий капітал; - зростання темпів інфляції.
2.	Зборовська О.М. [4]	<ul style="list-style-type: none"> - склад і структура оборотних активів; - рівень інфляції.
3.	Івасишин О.І. [8]	<ul style="list-style-type: none"> - кризовий стан української економіки; - особливості ринкового середовища: чинник ризику і невизначеності; залежність діяльності підприємств від вартості і рит мічності поставок сировини; - внутрішні чинники: раціональна організація виробничих запасів; зменшення перебування оборотного капіталу у незавершеному виробництві; визначення оптимальних розмірів формування оборот ного капіталу.
4.	Карбовник А. М.[8]	<ul style="list-style-type: none"> - інфляція; - криза неплатежів; - податковий тиск; - високі проценти на банківські позики; - втрата традиційних ринків збуту; - нагромадження протермінованої дебіторської заборго ваності; - високий рівень втручання держави в економічні процеси; - механізм дії податку на додану вартість; - недосконалість чинної нормативно-правової системи; - відсутність механізму поповнення обігових коштів.
5.	Оденат А.А. [6]	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення конкуренції; - криза неплатежів; - обмеження джерел фінансування виробничо-господар ської діяльності; - недосконалість нормативно-правового регулювання.
6.	Назаренков О.Ф. [5]	<ul style="list-style-type: none"> - високі темпи інфляції; - зниження курсу національної валюти; - скорочення попиту на вітчизняні товари та зростання імпорту товарів промисловості; - зростання конкуренції товаровиробників на основних ринках збуту їхньої продукції; - консолідація посередників збутової діяльності всередині країни.
7.	Фесюк І.В. [8]	<p>Об'єктивні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - високі темпи інфляції; - відсутність платоспроможного попиту; - нестабільна податкова політика. <p>Суб'єктивні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутність у вищого менеджменту підприємств здатності ефективно управляти своїми фінансовими ресурсами, забезпечити контроль за кругообігом оборотного капіталу; - невикористання сучасних методів у фінансовому мене джменті.

На основі даних (табл. 1) та проведення експертної оцінки специфіки функціонування потенціалу оборотних активів на підприємствах харчової промисловості нами була запропонована комплексна класифікація чинників впливу на ефективність функціонування потенціалу оборотних активів саме підприємств харчової промисловості.

Сукупність чинників, які впливають на ефективність використання потенціалу оборотних активів на підприємствах харчової промисловості у загальному вигляді можна поділити на дві групи: чинники зовнішнього середовища (опосередкованого впливу) – ті, якими підприємства не можуть управляти, але повинні до них пристосовуватися, і внутрішнього середовища (безпосереднього впливу), які залежать від здібностей менеджерів підприємств управляти оборотними активами. В залежності від характеру впливу, усі зовнішні чинники підрозділяють на дві основні групи – чинники прямого і непрямого впливу на підприємства .

Враховуючи галузеві особливості формування потенціалу оборотних активів підприємств харчової промисловості, слід систематизувати чинники впливу зовнішнього середовища за окремими групами, представленими у таблиці 2.

Таблиця 2

Систематизація зовнішніх чинників впливу на формування потенціалу оборотних активів підприємств харчової промисловості

№	Група чинників	Перелік чинників
1.	Чинники непрямого впливу (макросередовища)	- загальна економічна ситуація в країні; - темпи інфляції (дефляції); - рівень ставок банківського кредитування; - тенденції розвитку інвестиційного ринку (інвестиційний клімат); - особливості податкового законодавства; - недосконалість нормативно-правової системи; - скорочення чисельності населення.
2.	Чинники прямого впливу (мікросередовища)	- попит на продукцію (умови на ринку збуту); - умови пропозиції товарів; - рівень конкуренції; - сезонні коливання; - постачальники.

Джерело: [авторська розробка]

Розглянувши підходи різних авторів, слід відзначити, що найбільш суттєвого впливу на функціонування потенціалу оборотних активів завдає інфляційний чинник. В результаті інфляційних процесів на підприємствах харчової промисловості виникає дефіцит оборотних активів. До інфляційних чинників, що спричиняють скорочення оборотних активів, слід віднести:

- запізнення наступних витрат щодо отриманих доходів і затрат на формування товарних запасів;
- незбалансованість вартісної оцінки матеріальної і грошової частин оборотного капіталу;
- зростання прибутку за рахунок інфляції, частина якого перераховується до бюджету через дію механізму податку на прибуток підприємств;
- ріст наднормованих запасів.

Нестабільна економічна ситуація в країні, недосконалість нормативно-правової системи, скорочення населення та відсутність платоспроможного попиту безпосередньо впливає на обсяги виробництва та реалізації, а отже, і на поповнення фонду оборотних активів (табл. 3).

Таблиця 3

Структура оборотних активів підприємств з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів 2007-2011 рр. (млн. грн.)

Показник	Рік				
	2007	2008	2009	2010	2011
Оборотні активи, всього	62304,9	79461,5	97636,6	121077	114101
у % до попереднього року	-	127,5	122,9	124,0	94,2
у тому числі					
оборотні активи в запасах товарно-матеріальних цінностей	21833,7	22574,8	27666,5	35804,9	31751,2
дебіторська заборгованість	35442,5	50150,8	62679,1	75006,4	72475,1
поточні фінансові інвестиції	1061,4	920,9	1219,1	1773,8	1361,6
грошові кошти	1689,2	3254	3202	4518,4	4807,6
інші оборотні активи	2278,1	2561	2869,9	3973,2	3705,9

Джерело: [9]

Дані таблиці 3 свідчать про незадовільну структуру оборотних активів на підприємствах харчової промисловості, оскільки найбільшу питому вагу у їх вартості займає дебіторська заборгованість, яка, по-перше, у динаміці має тенденцію до збільшення, і, по-друге, це відбувається на фоні скорочення реальних обсягів виробництва та реалізації промислової продукції. За наявності значної суми дебіторської заборгованості, виникає порушення фінансової рівноваги, у цих випадках як джерело фінансування підприємства використовують кредиторську заборгованість.

Тенденції розвитку інвестиційного клімату в країні дають можливість підприємствам збільшити частину оборотних активів.

Фінансовим чинником, що визначає потребу у власних оборотних активах, є можливість залучення для формування оборотних активів позикових коштів [8]. Це, насамперед, залежить від таких умов: рівня самофінансування, наявності майна, яке банк приймає у заставу, фінансових

результатів діяльності підприємства та його стабільного становища на ринку. Чим кращі показники діяльності підприємства, тим більше у нього можливостей залучити банківські кредити і зекономити на власних оборотних коштах. У свою чергу, високі відсоткові ставки на позичковий капітал негативно впливають на фінансовий стан підприємств, тому що частина оборотного капіталу вилучається на повернення таких зобов'язань.

Істотний вплив на формування потреби в оборотних активах надає формування попиту на продукцію. За умов виникнення гострої конкуренції на ринку збуту, потрібні великі запаси готової продукції, так як потреби покупця повинні бути швидко задоволені, тому необхідність в оборотних активах є високою, і навпаки.

Від особливостей пропозиції на ринку залежать розміри запасів сировини та матеріалів, що зберігаються на складі підприємства. У разі постійної пропозиції підприємство може управлятися з малими запасами, однак, якщо пропозиція недостатня і обмежена – підприємство повинно забезпечити подальше виробництво завдяки придбання більшого обсягу сировини і матеріалів.

Для підприємств харчової промисловості потреба в окремих видах оборотних активів та їх сума істотно залежать від сезонних коливань. Підприємства з сезонним збутом своєї продукції, зазвичай, мають високу ступінь коливання потреби в оборотному капіталі. Проблема подолання сезонності є дуже гострою і важливою для багатьох галузей (м'ясної, молочної, цукрової, консервної, овочесушильної, виноробницької та ін.). Сезонність виробництва пов'язана з нерівномірним протягом року надходженням сільськогосподарської сировини, а в таких галузях як пивоварна, безалкогольна, виробництво морозива сезонність залежить від коливань збуту продукції.

Для ведення господарської діяльності кожному підприємству потрібні зовнішні постачання: сировини, матеріалів, трудових ресурсів, капіталу. За цих умов виникає пряма залежність між підприємством і мережею постачальників, що забезпечують постачання вказаних ресурсів. На ринку закупівель підприємство більш всього цікавлять умови отримання ресурсів, а саме: ціна, якість і умови постачання (терміни, об'єми, умови платежу і т. д.). Мінливість якості та цін ресурсів створює проблеми для підприємства. У цьому випадку постачальник є чинником зовнішнього середовища прямого впливу.

Проте, на нашу думку, організацію роботи з постачальниками слід віднести до чинників впливу внутрішнього середовища. У межах чинника «організація роботи з постачальниками» розмір оборотних активів залежить від оптимальності вибору постачальників (за географічною ознакою, якістю сировини, дотримання умов угод про постачання), періодичності та комплексності поставок.

Поряд із зовнішнім середовищем, значного впливу на формування потенціалу оборотних активів підприємств харчової промисловості здійснюють чинники внутрішнього середовища, що створюються та контролюються всередині підприємства (рис. 1).

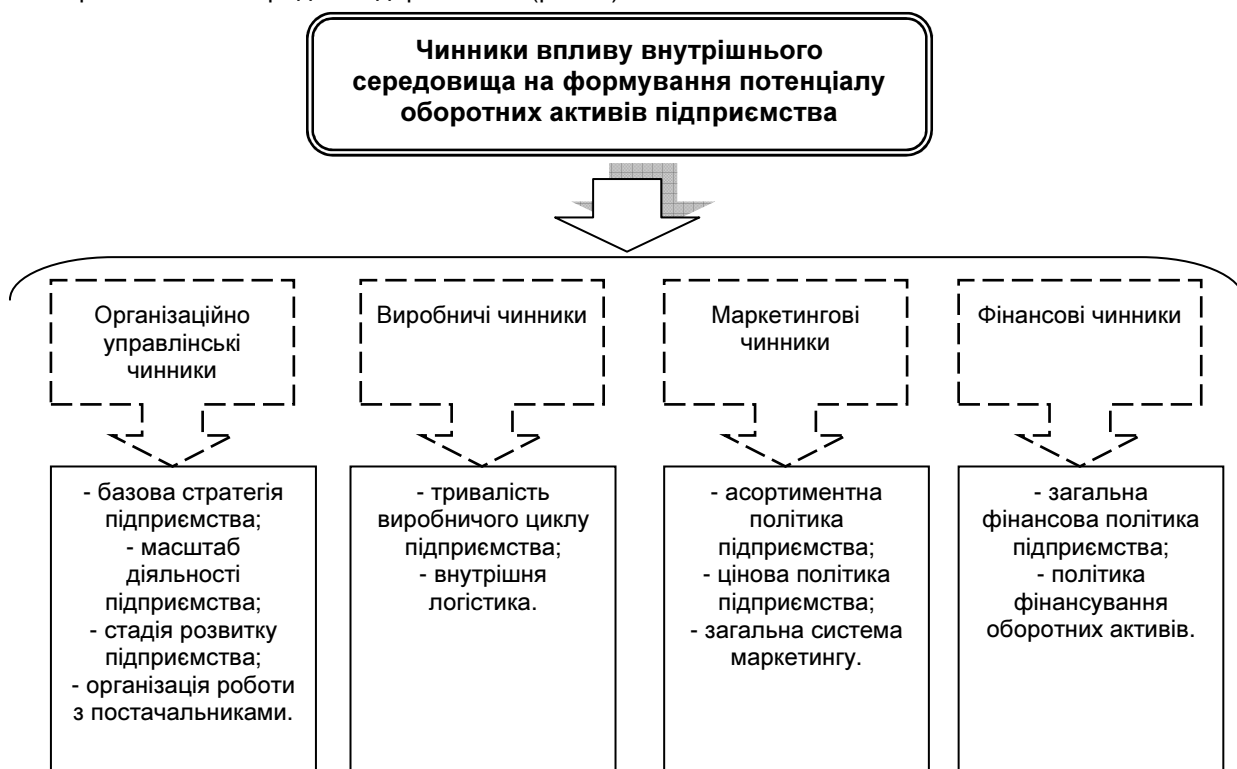

Рис. 1. Систематизація внутрішніх чинників впливу на формування потенціалу оборотних активів підприємств харчової промисловості

Джерело: [авторська розробка]

До групи організаційно-управлінських чинників віднесено базову стратегію розвитку підприємства, масштаб діяльності підприємства, стадію розвитку підприємства. Кожне підприємство в процесі свого розвитку проходить фази інтенсивного зростання, стабільного положення на ринку і спаду обсягів продажу. Від того, на якому з етапів розвитку знаходиться підприємство, залежать обсяг і структура оборотних активів [10].

До групи виробничих чинників віднесено тривалість виробничого циклу та внутрішня логістика.

В залежності від виду продукції, виробничий цикл підприємства може коливатися від одного дня до декількох місяців, що впливає на величину незавершеного виробництва. На підприємствах харчової промисловості величина незавершеного виробництва може бути мінімальна із-за нетривалої технології виготовлення.

Внутрішня логістика пов'язана із визначенням оптимального розміру складу та структури оборотних активів підприємства, раціональною організацією виробничих запасів. Питома вага виробничих запасів досліджуваної галузі на 15-25 відсотків вище, ніж у промисловості в цілому. Більше 80 відсотків оборотних активів авансується в запаси сировини і матеріалів. За іншими статтями оборотних активів спостерігається помітно менша питома вага, ніж у промисловості в цілому [7].

До маркетингових чинників віднесено цінову політику, а саме частку доданої вартості в ціні продукту, асортиментну та загальну маркетингову політику підприємства [1].

До фінансових чинників віднесено загальну фінансову політику підприємства та політику фінансування оборотних активів.

Формування оборотного капіталу за рахунок власних ресурсів і залучених коштів повинно здійснюватись у розмірах, що забезпечують нормальний фінансовий стан підприємства. Це означає, що фінансовий стан підприємства значною мірою залежить від раціональності формування джерел фінансування, тобто від того, які кошти має підприємство у своєму розпорядженні, кому підприємство зобов'язане за ці кошти і куди вони вкладені. Наявність достатньої суми власного оборотного капіталу означає, що підприємство може розпоряджатися ним на власний розсуд без ризику невиконання перед кредиторами своїх поточних зобов'язань.

Оптимальність визначення розмірів формування оборотного капіталу полягає у визначенні такої суми оборотних активів, яка сприятиме безперервності процесу виробництва, виконанню плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та рівня рентабельності, зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності. У разі заниження розміру оборотних активів можливі перебої у постачанні й виробничому процесі, зменшення обсягу виробництва та прибутку, виникнення прострочених платежів і заборгованості, інші негативні явища у господарській діяльності. Надлишок оборотного капіталу призводить до нагромадження надмірних запасів сировини, матеріалів, створення умов для використання оборотних активів не за призначенням [8].

Висновки з даного дослідження. Отже, у результаті дослідження запропонована класифікація чинників впливу на формування та ефективність використання потенціалу оборотних активів підприємств харчової промисловості в сучасних умовах розвитку національної економіки. У подальших дослідженнях планується розробити систему ефективного управління потенціалом оборотних активів підприємств харчової промисловості на підставі комплексного аналізу чинників впливу.

Література

1. Власова Н.О. Чинники формування оборотних активів підприємств роздрібною торгівлі / Н.О. Власова, М.В. Чорна, О.В. Михайлова // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 8(134). – С. 156-163.
2. Гоцуляк С.М. Проблеми фінансування обігових коштів / С.М. Гоцуляк // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2006. – № 24.
3. Забаштанський М.М. Особливості управління оборотними активами агропромислових підприємств України / М.М. Забаштанський // Науковий вісник ЧДІЕУ. Управління підприємством. – 2012. – № 1(13). – С. 200-205.
4. Зборовська О.М. Особливості оцінки оборотного капіталу промислових підприємств України / О.М. Зборовська // Академічний огляд. – 2006. – № 1(8). – С. 79-83.
5. Назаренков О.Ф. Стан та тенденції структури оборотних коштів промислових підприємств в Україні / О.Ф. Назаренков // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 53-62.
6. Однат А.А. Особливості впливу механізму управління оборотним капіталом на виробничо-господарську діяльність промислового підприємства / А.А. Однат // Вісник економічної науки України. – 2006. – № 2. – С. 6-9.
7. Онищук Р.П. Факторы, оказывающие влияние на состояние оборотных средств предприятий пищевой промышленности [Электронный ресурс] / Р.П. Онищук. – Режим доступа: <<http://www.be5.biz/ekonomika1/r2009/1996.htm>>

8. Чубка О.М. Класифікація та вплив чинників на ефективність функціонування оборотного капіталу машинобудівних підприємств / О.М. Чубка, О.М. Рудницька // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Логістика. – 2010. – № 669. – С. 158-166.

9. Інформаційно-аналітичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Как управлять оборотными активами [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://delovoymir.biz/ru/articles/view/?did=1602>

11. Факторы, влияющие на потребность в оборотных активах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uchebnik.kz/finansovyy-meneditment/34-factory-vliyayushie-na-potrebnost-v-oborotnyh-aktivah-opredelenie-potrebnosti-v-oborotnyh-aktivah>